

1945, 22.—23. března. Moskva. — Zápis ze schůze zástupců tří socialistických stran a zástupce strany lidové o návrhu vládního programu první vlády Národní fronty Čechů a Slováků.

S c h ů z e

Bloku tří socialistických stran na československém velvyslanectví v Moskvě
dne 22. března 1945.¹

Přítomni: za stranu soc. dem. velvyslanec Fierlinger, posl. Laušman, ministr Majer a rada Pacák. Za stranu komunistickou: poslanci Gottwald, Kopecký, Slánský, páni Nosek a Laštovička. Za stranu nár. soc.: ministr Stránský, poslanci David a Uhlíř a dr. Drtina. Za stranu lidovou byl na schůzi přítomen konsist. rada Hála.

Schůze byla zahájena ve 3 hod. 35 min. velvyslancem Fierlingerem, který přítomné uvítal a konstatoval, že všichni jsou jistě prodchnuti touhou, aby naše jednání bylo co nejúspěšnější. Je to schůze, kterou možno nazvat téměř historickou. Celou dobu války jsme uvažovali o tom, co je na našem území doma, zda se po válce vrátíme do doby předmnichovské či do rozvratu a do občanské války. Nemůže být naším přáním ani jedno ani druhé. Musíme připravovat, abychom se vrátili do poměrů nových, tak, jak si toho vyžaduje vývoj událostí za celou válečnou dobu. Chceme skutečnou revoluci hlav a srdcí, která položí základy nového života a tu chceme jít svorně. Pan president Beneš zdůraznil, že jdeme přes Moskvu a to je plné symbolického významu. Je třeba, abychom si zajistili pomoc velkého souseda. Všichni tak myslí a cítí a to je dobrý předpoklad porad. To jsem chtěl říci úvodem jako hostitel než si konsignujete řízení svých porad.

Na to se ujal slova místopředseda Státní rady Václav Nosek, který pravil, že se ujímá řízení této první historické schůze Bloku na moskevské půdě a děkuje velvyslanci Fierlingerovi, že nám umožnil, abychom se po prvé sešli na československé půdě. Je to historická událost v boji za osvobození našeho lidu, že jsme se mohli sejít zde, aby se zde jednalo o program, strukturu a osobním obsazení míst v nové vládě. Dohodou bylo stanoveno, aby byli přizváni představitelé lidové strany Msgre Šrámek, který se omlouvá,² a vítá konsist. radu Hálu. Konstatoje však, že přizvání zástupců lidové strany nemá porušit princip Bloku. Současně konstatoje, že se omlouvá kol. Bečko, místo něhož je přítomen kol. Pacák. Chce zdůraznit, že Blok nabývá stále většího politického významu a plného významu se mu dostane teprve na domácí půdě. Chce řídit schůzi, dokud nebude zvoleno předsednictvo. Připomíná, že předsedání v Londýně se dělo na jiném základě, ale doporučuje, abychom si zvolili tříčlenné předsednictvo a navrhuje do tohoto předsednictva posl. Gottwalda, Laušmana a Davida. Toto předsednictvo má řídit a připravovat schůze a jednat s SNR.

Stránský: Chce jen konstatovat, že my národní socialisté do předsednictva posl. Davida vysíláme a že ho na plenární schůzi nevolíme jako vůbec není zvykem na schůzích Bloku hlasovat.

Pacák oznamuje, že soc. dem. do předsednictva vysílají Laušmana.

Nosek: Navrhuje, aby byl ustanoven jeden předseda a dva místopředsedové. Za předsedu navrhuje posl. Gottwalda. Dále navrhuje, aby byli pověřeni dva zapisovatelé, dr. Drtina a Laštovička.³ Tyto návrhy byly přijaty.

Řízení schůze se ujímá posl. Gottwald, který děkuje za důvěru a oznamuje, že na denním pořadu je návrh programu nové vlády Čechů a Slováků. Navrhuje, aby byla provedena nejdříve diskuse generální a potom diskuse speciální a uděluje úvodní slovo posl. Kopeckému.

¹ Jednání o prvních pěti kapitolách programu trvalo plné 2 dny, tj. 22.—23. března 1945 od rána do pozdního večera. Cenné údaje o moskevských poradách vedoucích českých a slovenských komunistů viz G. Husák v knize „Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní“, Bratislava 1964, s. 578—579 a 581.

² V. Kopecký se ve své knize „ČSR a KSČ“ (str. 380) zmiňuje o tom, že Msgre Šrámek se v Moskvě vyhýbal všem sporným jednáním činitelů Národní fronty o návrhu programu jednak z politického opatrnictví, jednak proto, že tato jednání podceňoval. Odvolával se na své zdraví a stáří. Přišel však v plném zdraví na jednání Národní fronty 26. 3. 1945, které se týkalo rozdělení ministerských křesel.

Posl. Kopecký: praví, že předložený návrh⁴ je návrh Komunistické strany Československa. Chce vysvětlit jeho úmysly a intence. Posl. Kopecký praví, že komunisté nechtějí, aby to byl jen návrh platformy politických stran, ale aby to byl návrh programu vlády. Měli jsme na mysli všechny úkoly, které vládu čekají. Při formulování chtěli jsme se dotknout všech otázek, otázek sporných i těch, kde jsme se dohodli. Chceme, aby bylo jasno, že dohoda má být závazným programem vlády. Je to platforma, která má být určena pro publikaci, aby každému občanu bylo jasno, co vláda sleduje a aby každý občan byl odhodlán se za tento program postavit a o něj usilovat. Vedle tohoto programu chceme připravit vládní prohlášení, které by bylo vyhlášeno až v Košicích a které by bylo trestí tohoto programu. A konečně za třetí, deklaraci vlády o nové úpravě česko-slovenského poměru a o novém postavení slovenského národa v republice. Zdůrazňuje, že nový moment při ustavení vlády má být to, že vláda má vyjít z jasně formulovaného programu.

Laušman: Tento vládní program jedné strany je vhodný podklad pro program všech. Na rozdíl od všech dřívějších vládních programů v republice je velmi konkrétní a je to velký pokrok proti minulým vládním prohlášením. Program bude majetkem i širokých vrstev lidových, nebude žádné tajné vládní politiky. Široké vrstvy budou tím zainteresovány. Je to pokrok i s prohlášením některých vlád, kde lidové vrstvy se hlásí ke slovu jako např. v Jugoslavii i vítá, že bude vydáno vládní prohlášení. Novinkou je mu, že se chystá deklarace o slovenském národě. Vítá a souhlasí s tím a praví, že soc. demokraté doporučují, aby také SNR jistou formou zdůraznila svůj kladný poměr k jednotnosti republiky.

Stránský: Otázka, zda koncept je nebo není vhodný základ pro program všech, to je otázka teoretická. Jsou tu celé dlouhé pasáže, které bez debaty schvalujeme a je jich daleko více než těch, kde máme námítky. Méně je toho, kde chceme změny nebo jsme proti. Už z toho plyne, že nemáme námitek, aby návrh byl základem rozpravy. Chtěl bych říci, proč nám tak záleží na tom, aby to bylo opravdu dílo všech účastníků, nejprve Bloku, ale pak i Národní fronty, což je usnadněno tím, že zástupci lidové strany se účastní porad. Nám není nic nového, že jednáme na základě konceptů komunistické strany, my jsme na to zvyklí z Londýna, pracovat na podkladu návrhů komunistické strany. Od doby, kdy nastal v naší emigraci vnitropolitický život, bylo a je to přirozené. My jsme byli zaměstnáni více přítomností. Vy jste se mohli obírat plány,⁵ nehledě k tomu, že je to už v charakteru komunistů dívat se dopředu. Jsme přesvědčeni, že se také tentokrát dohodneme. Rozumějte proto, proč nám záleží na tom, aby konstrukce Bloku jako kooperace tří samostatných stran byla jasná a nebyla zastírána. Nezapomínejme, jak se nám proponovaná báze Národní fronty zužovala. My s tím nechceme hýbat, patrně to tak muselo být. Proto vítáme přítomnost lidovců. Čím užší je Národní fronta, tím však musíme dbát toho, aby bylo jasné, že je tu kooperace stran třech se stranou čtvrtou. Souhlasíme, aby bylo jednáno o návrhu jako o základu společného programu.

Hála: Děkuje za přivítání a doufá, že jako pracoval s Blokem v Londýně, bude moci pokračovat loyálně v této spolupráci i zde. Vyslovuje se pro návrh jako pro základ jednání.

Gottwald: Konstatuje, že je tu jednomyslný souhlas s návrhem jako základem jednání. Tím je generální debata skončena a může být zahájena debata podrobná. Půjdeme tedy od kapitoly

³ Zápisy těchto jednání dělali dva zapisovatelé, B. Laštovička a P. Drtina. Uveřejňovaný text je citován podle kopií zápisu, jak byl oběma zapisovateli nadiktován z osobních zápisů ve vlaku na cestě z Moskvy do Košic. V archivu ÚD KSČ [osobní fond B. Laštovičky] je zachován i původní osobní zápis B. Laštovičky, z něhož vyplývá, že si v některých formulacích vynutil P. Drtina při zpracování zápisu některé menší kompromisní úpravy.

⁴ Viz dokument č. 130.

⁵ Toto demagogické tvrzení Stránského uvádí na správnou míru B. Laštovička ve své knize „V Londýně za války“, str. 496. Upozorňuje, že v Londýně se několik let intenzivně a do nejmenších podrobností pracovalo na programech pro všemožná odvětví činnosti, textech nařízení, vyhlášek, zákonů, proklamací a podobně. Skutečnost, že delegáti londýnské buržoazní emigrace nepředložili v Moskvě společně vypracovaný program, tedy nikterak neznamenala, že by nebyli připraveni na jednání, ale byla diktována spíše taktickými ohledy.

ke kapitole. Kapitola první je jakési představení se vlády v nejhrubších črtách a táže se, kdo k tomu má poznámky.

Kapitola I.

Stránský: Praví, že má poznámku, která měla snad být uvedena ještě před tím. S povděkem jsme vzali na vědomí, že to je program a ne vládní prohlášení. Myslí, že v odst. 2, že nová vláda je vládou široké Národní fronty, by mělo být správně řečeno: „Nová vláda budiž vládou široké Národní fronty.“

Kopecký: vysvětluje, že program má být publikován až nová vláda bude a že tedy je na místě slovo „je“ a nikoliv „budiž“.

Stránský: Myslí, že by měla být zvolena redakční komise.

Gottwald: Připomíná, že to má být program vlády, uveřejněný až bude uveřejněno složení vlády. K tomu, co sjednáme, se musí vysloviti příslušní kandidáti do vlády a na tom, zda budou či nebudou souhlasit bude také záviset jejich účast ve vládě. Vláda to musí předem podepsat a k jeho plnění se zavázat. Pak se může teprve dohodnout, co se může vyškrtnout k publikaci.

Majer: Má za to, že není úplně jasno, co navrhovatelé mají na mysli. Z celkové stylisace měl dojem, že jde o prohlášení vlády na veřejnost. Teď z Kopeckého výkladu rozumí, že je to program, závazný pro ty, kteří budou vládu tvořit i pro stranu. Ale za druhé doplňuje se to tím, že má být rozhodnuto, co má být a co nemá být publikováno. Je proto třeba říci, co se nepublikuje. Proč to říkám. Když to budeme publikovat celé, musíme být velmi opatrní ve stylisaci. Budeme dbát i na věci, které tu nejsou, které sem budou doplněny a které nepřijdou do prohlášení.

Gottwald: Je to program dělaný tak, aby mohl být publikován. Tomu odpovídá také styl, někde strohý, někde slavnostnější. My trváme na tom, aby program byl publikován, aby národ znal program a mohl na něm spolupracovat. Aby lid věděl, že nová vláda za všelijakým kulatým prohlášením nemá v úmyslu něco jiného. Je to důvod vysoce politický. Musí se to rozšířit v desetitisících výtiscích, v brožurách, také vojákům a jíti i do týlu.

Fierlinger: Myslí, že tyto návrhy nás nemají uvádět do rozpaků. Během debaty mohou jednotliví řečníci upozornit na to, co by se eventuálně nepublikovalo. Je třeba vůbec upravit stylisaci také po jazykové stránce. Můžeme se dohodnout na kompromisní koncepci a uvidíme, co má zůstat vyjádřeno v interní dohodě.

Gottwald: Stylisace konečná to je jiná věc. Brusiči jazyka to ještě nakonec vybrousí. Naše čeština utrpěla. Vaše v Anglii, naše rusismy. Můžeme se dohodnout, co tam nepřijde.

Stránský: Pustme se do toho a nejlépe uvidíme, jak to prakticky dělat. Musíme dát pozor na každý odstavec, ale nechme otevřenou možnost nakonec to nějak třeba přeskupit.

Kopecký: Upozorňuje na důležitost odstavce první kapitoly o potvrzení funkce presidenta republiky.

Stránský: Myslí, že snad má být jiná formulka, než potvrzení. President naznačoval, že stojí o to, aby lid projevil, že ho schvaluje.

Kopecký: Myslíte volbu?

Nosek: Pan president sám mluvil o potvrzení.

Kopecký: Volbě jsme se chtěli vyhnout. Je to pro pana presidenta příznivější.

Stránský: Tak to nechme.

Gottwald: Sdělil jsem tuto formulku presidentovi a on souhlasil. To už zavazuje vládu.

Kopecký: Upozorňuje, že v první kapitole se dále mluví o tom, že teprve zvolené Národní shromáždění má být ústavodárné.

Majer: Upozorňuje, že se v návrhu nemluví o rovném hlasovacím právu.

Kopecký: Vysvětluje, že se nemluví o právu, nýbrž o volbách. Tím je debata o první kapitole skončena a posl. Gottwald konstatuje, že první hlava se bere na vědomí.

Kapitola II.

David: Žádá, aby v posledním odstavci této kapitoly byla škrtnuta slova „po příkladu Slováků“. Odůvodňuje to tím, že český lid bojoval již v roce 1939, např. 5. července byla provedena demonstrace na Staroměstském nám., kde se volalo: „Ať žije Rusko, ať žije svobodná republika“. Připomíná demonstrace studentů, zabití Heydricha, které bylo velkým činem a myslí, že není třeba mluvit o příkladu Slováků.

Fierlinger: Souhlasím.

Stránský: Kdesi na konci programu se mluví o tom, jaké obtíže ta první vláda bude mít. Bylo by snad dobře říci to již někde zde. Proč to říkám. Pamatujme, že to bude vláda krátkodobá. V druhém odstavci se říká, co všechno vláda bude dělat. Budou to bojové i nebojové věci. Bojím se, aby vláda příliš nekulhala za svými sliby. Kolik toho například na Slovensku navládne, kde bude mít pravomoc SNR. Bojím se, že bychom to mohli nesplnit. Šetřme ji. Druhou poznámku řeknu později.

Hála: Podle praxe, jak to viděl na Slovensku, všechny úkoly vykonávají místní a okresní výbory a SNR. Podle dohody se SNR není možno, aby vláda zasahovala do pravomoci SNR. Proto může jen pomáhat, mezinárodně sjednávat jistou pomoc jako na př. koleje, dráty pro telefonní spoje, automobily a pod. O ubytování vojsk se starají národní výbory. O zásobování bylo stanoveno, že SNR se o to bude starat svým monopolem, který chtějí teprve uvést v život. Tak na př. okres Trebišov, kde je dost zásob, nechce odevzdat nic Medzilaborcům. Tu se musí starat SNR.

Gottwald: Odevzdá, pane rado, odevzdá.

Hála: Dále chce upozornit na to, že odst. 2 na str. 3 o mobilisaci vlastně patří do kapitoly třetí.

Majer: Bez ohledu na to, které orgány to nakonec budou dělat, vláda to dělat musí a musí se o to starat. Nesouhlasí s názorem Stránského, že by to vláda neměla prohlásit. Pokud jde o návrh pana rady Hály na přesunutí odst. o mobilisaci do kapitoly 3., navrhuje — ať se dá ten odstavec kamkoliv — aby byl doplněn tím, že vláda se bude starat také o jednotky vytvořené na západě, aby co nejdříve byly odsunuty na osvobozené území.

Dratina: Navrhuje, aby vzhledem k tomu, co navrhoval min. Stránský a co řekl rada Hála se řeklo, že vláda bude podporovat a provádět všechno válečné úsilí v součinnosti nebo prostřednictvím národních výborů a SNR.

Fierlinger: Mluvili jsme také o tom, zda by to nemělo o těch našich na západě přijít do vládního prohlášení.

Stránský: Upozorňuje, že v odst. o mobilisaci by se mělo říci, že vláda bude pokračovat v mobilisaci místo toho, že vláda bude mobilisovat.

Kopecký: Se zabývá námitkou Davida na vypuštění slov „po příkladu Slováků“, protože tato stylisace měla na mysli výlučně partyzánskou národní válku a doporučuje to tam ponechat, neboť musíme uznat, že partyzánská válka se vedla a vede na Slovensku a že Slováci v tom byli skutečně příkladem. Respektujeme zásluhy Slováků. Ostatně je dobře, tam kde můžeme uznat zásluhy Slováků a říci to. K návrhu min. Stránského praví, že je třeba se vyvarovat omylu, který zaměňuje období rekonstrukce za období s úkolem podporovat válečné úsilí. Doporučoval setrvat na stylisaci druhého odstavce, neboť je nutno právě vypíchnout, co je centrálním úkolem ústřední vlády. S návrhem na přesunutí jednotek ze západu, praví, že souhlasí a praví, že je to důležitá věc.

Majer: Navrhuje, aby tam bylo řečeno, aby český lid pokračoval ve svém boji.

David: Žádá, aby byly zmíněny demonstrace a jiné akce českého lidu.

Stránský: Souhlasí s Kopeckým.

Po výměně názorů mezi Kopeckým, Stránským a Davidem, a když Uhlíř žádá zejména uznání boje českého lidu během války, souhlasně se přijímá pro poslední odstavec kapitoly stylisace: „Aby český lid pokračoval a stupňoval svůj dosavadní hrdinný boj a po příkladu Slováků v týlu nepřítelů vysoko zvedl praporek národní partyzánské války.“

Laštovička: Poznává, že jsme měli v Londýně nejasné zprávy o partyzánském hnutí na Moravě. Žádá, aby bylo řečeno: „po příkladu Slováků a těch bojových družin, které v českých zemích vedly ozbrojený boj“ — neboť to odpovídá historické pravdě.

Projeven s tím souhlas.

Gottwald: Je velmi důležité, abychom si, i celý národ, byli vědomi, že jsme ještě ve válce a že máme vést válku s ostatními spojenci až do konce. Podle toho musíme své úkoly zařídit. Celé území ještě osvobozeno není. Německo ještě poraženo není. Úkol je, dovést válku do konce. Máme některé zkušenosti ze Slovenského povstání i z osvobozeného území, že si lidé myslí — Němci jsou pryč, a teď můžeme postupovat jako v míru — a toto mínění je posilováno, jestliže i ve vládních kruzích není válečný úkol dostatečně zdůrazňován. Máme právě na mysli ty úkoly, které můžeme dělat. Kde nemůžeme, tam to také patřičně říkáme. Jako na př. podpoříme zásobování a nebudeme zásobovat, ale můžeme stavět mosty, cesty atd. K tomu máme síly i materiál. To by bylo hezké, abychom to nesplnili. Armády nemůžeme krmit a vystrojovat, k tomu se nezavazujeme. To se rozumí, vláda to nebude dělat přímo, to právě není tak myšleno, jestli ministr Stránský měl obavy, že vláda nebude mít možnost působit. Není také myšleno, že SNR si může dělat co chce. Kdyby SNR pro to neměla pochopení, to já jim řeknu přímo, že SNR má povinnosti. Bude to program nejen vlády, ale i SNR, když to přijme. Politicky je velmi důležité, aby nová vláda tento úkol postavila do čela a učinila potřebná praktická opatření. Je to velmi důležité. Na to Rudá armáda velmi hledí. Oni prolévají krev a žádají od nás co největší pomoc. Vše co se dělá, je při tom současně opatření rekonstrukční, poněvadž, když si tam postavíme most, tak nám už ten most zůstane. To se dělat nejen může, ale musí.

K návrhu p. rady Hály na zařazení odst. o mobilisaci do třetí kapitoly, upozorňuje, že to jsou dvě různé věci. Zde se to uvádí právě v rámci těch válečných úkolů vlády, tedy v rámci válečného úsilí. Rozdíl je budování a její zasazení v rámci válečného úsilí. Souhlasí také, aby bylo řečeno, že ze západu mají vojáci přijít co nejdříve domů. Souhlasí také, aby tam bylo řečeno, že vláda bude své úkoly válečného úsilí dělat prostřednictvím SNR a národních výborů. To se tam může dát. Vláda bude tvrdá a nebude se pouštět do kompetenčních sporů.

Hála: Má zkušenosti z osvobozeného území, musí doznat, že Rudá armáda se velmi snaží, aby se všechny ty práce rychle dělaly, upravovaly cesty a mosty. Rozumí tomu, co říká Gottwald. Nediví se, když pozoruje tu pomalost, s kterou se to na Slovensku dělá. Rudá armáda nutně potřebuje cesty a pracuje ve dne v noci. Pomoc musí být urychlena, ale to se mnohdy nechce chápat.

Gottwald: Podíváme se na ty povaleče kavárenské v Košicích,⁶ budete vidět.

Hála: Proto jsem navrhoval, aby bylo stylisováno, že Národní rada a národní výbory musí usilovat o to, aby těl byl co nejdříve v pořádku. My RA nic jiného nemůžeme dát než své ruce. Jde o to, aby se zmobilisovalo co možná nejvíce a o to tu jde. Víím, že v Sečovcích nebyl přiveden ani jediný kůň k odvodu. Byly případy, kdy nár. výbor si reklamoval 150 lidí ze 165 povolaných pro sebe. To se nesmí dít.⁷

Dršina: Zdá se mi, že tu jde o jisté nedorozumění. My souhlasíme s tím odstavcem, že prvním úkolem vlády má a musí být vést válku a pomáhat Rudé armádě. Řekl bych, že to pro první dobu bude dokonce úkol jediný. To je nám samozřejmé. Ale jsme si vědomi těch prak-

⁶ Kl. Gottwald měl na mysli vrstvu lidí, většinou vyšších složek státního aparátu zatížených kolaborací s okupačním režimem, kteří vítali novou lidovou moc s otevřenou nebo skrytou nevraživostí. Šlo o podobný zjev jako svého času za povstání v B. Bystrici. Různí kolaboranti, šmelináři a asociální živly si hleděli svých soukromých zájmů, využívali těžké hospodářské a zásobovací situace a neurovnaných poměrů politických. Mimo to existovala ještě vrstva lidí, kteří stáli stranou válečného úsilí dělnické třídy a velké části ostatních pracujících, směřujících k urychlení porážky fašismu a poválečné obnovy, nenašli si dosud své místo v novém zřízení a spoluzaviňovali zejména ochromení činnosti správního aparátu všeho druhu a jeho pomalé uvádění do chodu.

⁷ Srv. pozn. čís. 3 k dokumentu čís. 193 a studii B. Klípy „1. čs. armádní sbor v SSSR při osvobození Československa“ v knize „Za svobodu Československa“, III. díl.

tických obtíží, před nimiž vláda bude stát, a že bude odkázána na práci národních výborů místních a okresních a na Slovensku zejména na SNR. Proto by snad bylo dobře, kdyby se ten text doplnil tak, „že vláda bude podporovat v součinnosti nebo prostřednictvím nár. výborů a SNR všemi dostupnými jí prostředky Rudou armádu atd.“

Gottwald: Líčí konkrétní situace z praxe na Slovensku. Ten způsob jak na to jdou, ukazuje mnoho nezkušenosti, na př. přetrhané telefonní dráty, které nemohli posbírat pro nedostatek lidí. Nařídili, aby lidé nechali dráty ležet, až přijde zaměstnanec poverenictva pošt a sesbírá je. Třeba říci, že to musí jít jinak. To by to mohli takhle dělat do nekonečna a to telefonní vedení by nikdy nebylo. Proto jsme právě chtěli vypočítat konkrétně ty úkoly, které vláda musí ve válečném úsilí provádět. Jak to tam doma prosadíme, to je jiná věc, ale vláda to musí mít v programu a přes všechny obtíže to provádět.

Stránský: Souhlasí.

Kopecký: Formuluje znění úpravy druhého odstavce kapitoly druhé: Proto vláda bude za důrazného požadování splnění povinností se strany nár. výborů a druhých orgánů podporovat všemi dostupnými jí prostředky postupující Rudou armádu — bude provádět atd.

Gottwald: Konstatuje, že debata o kapitole druhé je skončena.

Kapitola III.

Gottwald: Přicházíme k projednávání hlavy 3. Je to kapitola o naší armádě. Proto je tak ob-
sažná a rozsáhlá. Jedná se vlastně o novou věc, jak je to tu formulováno. Naše dosavadní vlády o tom málo jednaly. Ponechávaly to řešení nevím komu. Jsme přesvědčeni, že za vojenské věci je odpovědná vláda, a že musí proto mít jasné, pevné programové stanovisko. Je to také výsledek našich zkušeností v Rusku za války a je zpracováno zejména na základě zkušeností, kterých jsme nabyli při organisování 1. sboru. Celá ta formulace se opírá o tyto zkušenosti.

Laušman: Máme čtyři připomínky mé i mých kolegů. Na straně 4., odst. 1, kde se mluví o bojové spolupráci s Rudou armádou, navrhuje: „Aby byla umožněna co nejužší spolupráce s Rudou armádou... budou organizace a výcvik zavedeny podle vzoru a zkušeností Rudé armády a výzbroj bude jednotná.“ Na straně 4. odst. 3., tam kde se vypočítávají naše vojenské útvary, navrhuje, aby za čs. 1. sbor v SSSR byli hned jmenováni „naši letci“. Na straně 6. odst. 2. navrhuje, aby při publikaci byla škrtnuta poslední věta tohoto odstavce o obranném zpravodajství.

Gottwald: Při publikaci se to vyškrtne.

Kopecký: Bude dvojí text, interní a určený pro publikaci.

Laušman: Pokračuje v návrzích. Na straně 6 v posledním odstavci doporučuje, aby byla ještě vsunuta věta: „Při povolávání zvláštních kategorií lékařů, lékárníků, právníků, inženýrů a jiných budou při nastoupení činné služby zařazeni na funkce, odpovídající jejich kvalifikaci a přiznány jim důstojnické hodnosti.“

Dále žádá, aby na str. 7. v odst. 2., kde se mluví o přiměřeném zastoupení, bylo slovo „přiměřené“ změněno na „poměrné“.

Gottwald: To je tedy víc.

Stránský: Dejte na to pozor. Přiměřené znamená tolik jako slušné.

Gottwald: Souhlasím.

Laušman: Běříme to zpět.

Gottwald: Pokud jde o politické zastoupení, jsme pro rovnoprávné a poměrné. Ale kde jde o obsazování míst, je třeba uvažovat o možnostech i z jiného hlediska.

David: V prvním odstavci na str. 4. máme tutéž opravu jako uváděl kolega Laušman.

V odstavci 2. na str. 5., tam kde se mluví o tom, že vláda chce zkoncovat s nepolitičností armády. My tomu rozumíme, co se skrývalo za tou nepolitičností armády, my jsme viděli, jak agrární vlivy zasahovaly do armády a zejména do důstojnického sboru. Jsme tedy pro politickou výchovu v armádě, ale ve smyslu státním. Nepolitičností jsme mysleli, aby nebyly za-

nášeny do armády stranicko-politické tendence. Proto jsme Vám chtěli navrhnout asi nějakou takovou stylisaci: „Vláda trvá na nepolitičnosti armády jen v tom smyslu, že armáda nemá sloužit k účelům stranicko-politickým. Pod touto nepolitičností se však nesmí skrývat podceňování morálního faktoru atd.“, jak je to ve Vašem návrhu.

V dalším odstavci: Jsme pro instituci osvětových důstojníků, ale myslíme, že není třeba to zdůrazňovat, protože budeme organisovat armádu podle vzoru Rudé armády.

Po krátké výměně názorů bylo se souhlasem nár. soc. skupiny dohodnuto, aby odstavec v textu zůstal, ale v nějaké jiné formě.

David: Žádá o vysvětlení, co je míněno na str. 6 v odst. o zkoumání důstojnického sboru. Praví, že se bojí, aby nenastalo udavačství, jako ve Francii, Belgii a pod.

Souhlasí s Laušmanem, aby byla škrtnuta poslední věta odst. 2. na str. 6. o obranném zpravodajství.

Žádá dále, aby na str. 7., odst. 2., kde se mluví o tradici našich slovanských národů, bylo škrtnuto slovo „našich“, protože chceme pěstovat tradici nejen české a slovenské, nýbrž také jiných slovanských národů, na př. tradici ruskou, zvláště i z této války.

Majer: Pokud jde o nepolitičnost, je pravda, že pod pláštíkem nepolitičnosti se pěstovala tendence fašisující. Myslím, že by měl tento pasus zůstat s poznámkou, že nejde o zpolitiso-vání armády v úzko stranickém styku. — Instituce osvětových důstojníků je třeba, aby v programu uvedena byla, aby to bylo zdůrazněno, protože celá ta instituce byla u nás zdiskreditována. My jsme přece osvětové důstojníky již měli, ale bylo to bezvýznamné, neměli možnost působit, jak bylo třeba. — Není mi jasná věta o zkoumání důstojnického sboru. O jaké zkoumání běží, zda to má být při opětném vřazování do armády.

Gottwald, Kopecký, Slánský přisvědčují, že jde o zkoumání při opětném vřazování do armády a že to mají dělat nár. výbory.

Stránský: A který nár. výbor bude kompetentní?

Gottwald: Ten, který toho důstojníka zná.

Hála: Souhlasím s některými vývody, ale tane mi na mysli, abychom při té stylisaci byli trochu úzkostlivější. Nejde jen o zjevy, kterých jsme byli svědky v zahraničí. Je třeba se vystríhat toho, abychom negeneralisovali. V Protektorátě bylo 60 % důstojníků popraveno a jich rodiny také trpěly. To by se pak ovšem považovalo za křivdu. Jde o to, abychom nebudili dojem ve světové veřejnosti, že jsme měli důstojníky fašisty a darebáky. Měli jsme mnohé takové, ale byli také vlastenci, kteří s nadšením šli do boje, bojovali od prvního počátku, obětovali všechno, a proto navrhuji, abychom byli opatrní. Máme katastrofální nedostatek důstojníků. Doma se nesejdeme s mnohými, kterých bychom potřebovali a jiní budou nervově zničeni, přijdou z koncentračních táborů a žalářů. Souhlasím s tím, aby zrádci byli potrestáni, jen bych v některých větách formuloval tak, aby nebylo generalisování, abychom měli na mysli památku popravených.

David: Navrhuje, aby před tím odstavcem bylo řečeno něco tak asi jako: „Vláda se sklání před památkou zahynulých důstojníků“, vzpomíná některých generálů, zejména generála Bílého, Netíka, Eliáše a gen. Luži, který zahynul cestou k partyzánům, atd.⁸

Gottwald: se zmiňuje, že při této příležitosti zahynul Sousedík ze Vsetína.

David: Jmenuje další generály: Svátek, Škvára a j.

Laušman: Nemá námitek, aby vhodnou formou připomínka byla učiněna, ale naproti tomu nesouhlasí, aby formule o nepolitičnosti armády byla sestavena. A že by bylo nevhodné, aby

⁸ Jednalo se většinou o členy podzemní organizace bývalých důstojníků „Obrana národa“, která vznikla v roce 1939. Vedoucí činitelé této organizace, většinou vysocí důstojníci se pokoušeli vytvořit v podzemí organizační kostru velitelské složky armády, která měla, doplněna mobilizací a členstvem buržoazních organizací (Sokol, Střelecké jednoty aj.), obsadit při pádu Německa území Československa, převzít moc a zabránit rozmachu revolučního hnutí lidu. Organizace „Obrana národa“ byla Gestapem rozbita v letech 1940 a 1941. Generál Eliáš, který byl dokonce šéfem protektorátní vlády, byl po příchodu Heydricha do Prahy odsouzen k smrti a popraven.

se mluvilo o stranických vlivech. Aby se však mohlo vyhověti Hálovi, mohlo by se říci, že pod rouškou nepolitičnosti ještě bují fašisující tendence. 2. Zkoumání důstojnického sboru bych se nebál. Po tom volají důstojníci sami. Sami důstojníci se ptají, zdali bude již jednou armáda očištěna. Myslí, že věci by to prospělo a podepřelo v armádě ty skutečné demokraty.

Laštovička: Žádá, aby v pasusu o nepolitičnosti armády byla politická výchova naopak zdůrazněna. Považuje to za velmi naléhavé, žádá, aby odstranění nepolitičnosti bylo ještě zesíleno; na základě zkušeností této války vysvětluje, že armády s politickou výchovou a politicky uvědomělé mají převahu nad armádami, které takovou ideovou průpravu nemají. Ostatně navržený program je rámcový a když víme, jaké bude složení vlády, nemusíme se bát, že budou otevřeny dveře nějakým fašisujícím tendencím. Proto je tedy třeba, aby byla ponechána kapitola o osvětových důstojnících.

Fierlinger: Podporuje návrh Davidův, aby bylo vzpomenu to umučených a padlých důstojníků. K té t. zv. nepolitičnosti chce upozornit, že v návrhu je tento pojem vytištěn v uvozovkách. Již tím se naznačuje, že jde o nepolitičnost suis generis. Každý proto vidí, o jaký problém se jedná. Není proto opodstatněno se obávat, že by se tomu nějak špatně rozumělo, nebo se toho zneužilo.

Stránský: Návrhem o změně pasusu o nepolitičnosti nechceme myšlenku tam vyjádřenou nějak oslabit. Ale prosíme Vás, abyste chápali, že my jsme více odpovědní než vy za to, co bylo v armádě. Vy to proto tak necítíte, jde nám o to, nějak to stylisovat, aby to nevrhlo špatné světlo na ten celek. Podceňování morálního faktoru v gros armádě nebylo.

Jsou dva znaky, kterými lze armádu charakterisovat. Jeden, jak se chová v boji, ale skoro stejný důkaz je také v mobilisaci. Vzpomíná naší mobilisace z 23. září 1938. Dále pokračuje: úplně uznávám, co řekl Laštovička a co Laušman zdůraznil. Jde o to, aby se nepolitičností nerozuměla politická tupost. Je pravda, že voják musí vědět, zač bojuje.

Nosek: O tomto problému jsme mluvili často s panem prezidentem, který nám prohlásil, že pod pláštěm nepolitičnosti se prováděly politické rejdy reakční. Proto to tam musíme mít. Vždyť tím nejsou ti demokrati uráženi. Naši důstojníci byli vychováváni v akademii v docela jiném duchu než demokratickém. Vzpomeňte na to, co jsme zažili v Londýně. Kolikrát vás pustili do armády? Ani ministři nepustili. A naproti tomu si reakční důstojníci ustavili hnědý dům a vybrali osvětové důstojníky z těch, kteří se nehodili. Mobilisace byla krásná, ale nemáme důkaz, jak by to byli ti vyšší vedli. Až pan prezident řekne, jak se chovali při Mnichově, uvidíte.

Pacák: Doporučuji, aby bylo řečeno: armáda jako ozbrojená část národa.

Uhlíř: Stavím se za to, co bylo řečeno o těch zjevech, které v armádě byly. Když jsme přišli z Francie a řezali bez narkosy vředy, viděli jsme, co všechno bylo důsledkem politické nevzdělanosti autorit, které nakonec autoritami vůbec nebyly. Nechceme oslabovat to, že čsl. armáda má být vysoce politicky uvědomělá. My se díváme na armádu jako na národ ve zbraní. Vždy jsme volali po politickém uvědomění armády. V tom není mezi námi rozdíl. David měl na mysli, aby bylo vyjádřeno pozitivně, co je tu řečeno spíše negativně. Zažili jsme na vlastní kůži, co je to politická tupost. Chceme, aby armáda měla vysoké, státně politické, demokratické uvědomění.

Gottwald: Dobře, chceme to vyjádřit pozitivně, jaká armáda má být. Armáda bude vychovávána v duchu státním a národním a v tomto smyslu se učiní konec t. zv. nepolitičnosti.

Stránský: Neklamme se jednou věcí: byli důstojníci fašističtí, byli takoví, kteří byli proti SSSR, ale byli také důstojníci s tendencemi protidemokratickými, ale jen proto, že pojem demokracie ztotožňovali s tím, co za 20 let viděli. A to byla ta nepolitičnost podle Fierlingera v uvozovkách. Prostě viděli všechny ty nedostatky a chyby a zaměřovali je s demokracií.

Hála: Vítám osvětovou činnost, ale je nutné, aby byla postavena na jinou základnu. Politická výchova v armádě musí být. Byli u nás lidé, kteří neznali ani základní pojmy. Ale je třeba také zdůraznit, aby na velitelská místa byli jmenováni [ne]jen lidé podle vysloužilých let, ale aby se tam dostali i psychologové, kteří chápou duši vojáka.

Laštovička: Jádrem problému není v tom, že někteří důstojníci měli kladný či záporný poměr k demokracii jako politickému režimu, ale v tom, že naši důstojníci neměli vůbec pochopení pro morálku jako bojového činitele. Morálka vojska je produkt, složený stoprocentně z politické materie. A proto musí být politická výchova. Problém demokracie u nás v armádě nebyl promyšlen ani domyšlen. Někdy byla chápána demokratičnost jak ústupky kázní. Je to z toho, že nemáme dostatek vlastní vojenské tradice a že některé problémy, které v jiných armádách byly již dávno vyřešeny, jsou u nás stále něčím, s čím se zápasí. Demokratičnost není v rozporu se železnou kázní. Ale to vyžaduje politickou výchovu, která tvoří morálku a morálka je základem železné kázně. Tím vším co je v návrhu uvedeno nejsou nijak dotčeni ti důstojníci, kteří se osvědčili v boji.

Nosek: Navrhuje, aby zkoumání důstojnického sboru bylo prováděno také zvláštní komisí, kterou ustaví vláda, a to proto, že nár. výbory neznají všechny důstojníky, zejména ne ty ze zahraničí.

David: Souhlasíme s tím, jak to navrhuje Gottwald.

Gottwald: K otázce politické výchovy: nepřipustíme zanášení nějaké stranické politiky, nějaké volební kortešačky v duchu koaličním, ale politickou výchovu budeme provádět v duchu státním, národním a demokratickým. Chtěl bych to znázornit. Budeme mít program nové vlády; ten musí dostat každý voják do ruky. Osvětový důstojník to bude muset umět vysvětlit. Každý kdo přijde k armádě z civilních činitelů, bude v tomto smyslu mluvit.

Slánský: Tam, kde jsme měli možnost tyto zásady uplatnit, jako na př. u 1. armádního sboru, je vidět rozdíl jak se liší od těch jiných jednotek. To nebylo jen podceňování morálního faktoru a ta tupost. President Vám říkal, jak to vedení bylo neschopné, že to byli frajtri v politickém ohledu. Jak se zabývali dodávkami sena, slámy, a že pod rouškou nepolitičnosti se skrývaly antidemokratické reakční fašistické tendence. Fantasie o vojenské diktatuře se někteří lidé nevzdali. Máme doklady, že i na osvobozeném území někteří lidé šli po této linii.⁹ Čili pod rouškou nepolitičnosti nebylo jen podceňování morálního faktoru, ale i reakční antidemokratické tendence. Báli se zanášení demokratických tendencí, báli se i benešovského ducha. Pravda je, že někteří nechápou význam politické výchovy z tuposti. Rudá armáda nás přesvědčuje, že armáda musí být politická v tom smyslu, že je naplněna antiněmeckým a anti-fašistickým duchem. K těm návrhům: souhlasí s návrhem Laušmanovým o organizaci podle vzoru Rudé armády.

Gottwald: říká, že ta formulace je návrh našich vojáků a přímo generála Svobody. Když se řekne podle vzoru, někteří pánové to chápou tak, že mají zdůrazňovat odlišnost. Dělalí trojstupy, zaváděli jiný počet kulometů a pod. Pokud budeme bojovat a Rudá armáda nás zásobuje, je problém jednotné organizace otázka praktická. To říká i Pika i Svoboda. Dále poukazuje, že velitelství armády může divise jednotně organizované lépe zásobovat, protože divise mají tabulky a snadněji s nimi operovat.

Po další výměně názorů bylo přijato, aby formulace zněla takto: „...budou organizace, výzbroj a výcvik nové čsl. branné moci stejné jako organizace, výzbroj a výcvik Rudé armády.“

Slánský: Pokud se navrhuje, aby byl vyškrtnut odstavec o obranném zpravodajství, souhlasíme s tím aby tento odstavec byl vynechán při publikaci. — Pokud jde o osvětové důstojníky doporučuje, aby to v programu zůstalo.

S tím byl projeven obecný souhlas.

Slánský: Pokud jde o návrh na kvalifikované specialisty, jako na př. lékaře, to tam může být doplněno. — Pokud jde o odstavec o zkoumání sboru, co tím rozumíme, se prakticky

⁹ Viz poznámku čís. 1 k dokumentu čís. 100 a pozn. čís. 8 k dokumentu čís. 157.

ukázalo na Slovensku. Svoboda jmenoval velitelem jedné brigády Talského.¹⁰ Slovenská národní rada protestovala, protože v době povstání odletěl a tak podle jejího názoru desertoval. Svoboda ho na to suspendoval a teď je ve vyšetřování. Svoboda sám žádal, aby mu byly podány zprávy o různých slovenských důstojnících. To je aktuální otázka na Slovensku a totéž bude, pokud jde o důstojníky české. Případ Talského ukazuje, že mají být zvláštní komise.¹¹ Dále souhlasí, aby byla vložena slova o uznání důstojníkům, kteří bojovali a bojují. A navrhuje, aby to bylo zařazeno na str. 6 před první odstavec.

Uhlíř: žádá, aby bylo jasně připojeno, že jde o zkoumání národní a politické spolehlivosti a formuluje svůj návrh takto: zkoumání politické a národní spolehlivosti důstojnického sboru v přechodném období budou provádět zvláštní orgány vládní za součinnosti nář. výborů atd.

Slánský: K poznámce o nebezpečí udavačství: organisovaným přezkoumáváním se udavačství ulomí hrot. Pozměňuje formulaci Uhlířovu tak, aby se řeklo: „... bude prováděno příslušnými vojenskými orgány za součinnosti...“

Gottwald: upozorňuje, že prakticky musí iniciativu k vyšetřování dát na př. generál Svoboda nebo naše armáda. První informaci dá ten příslušný nář. výbor, kde vyšetřovaný byl a kde ho znají.

Drtina: žádá, aby v pořadí vyjmenovaných čl. jednotek byli letci uvedeni na druhém místě a že by také naše obrněná brigáda ve Francii měla být uvedena na 3. místě.

Toto pořadí bylo přijato.

Konečně bylo dohodnuto, že má být škrtnuto slovo „slovanských“ a ponecháno tedy „tradiče našich národů“ na str. 7. odst. 2.

Kapitola IV.

Stránský: Nemáme žádných zásadních námitek. Musíme mít všichni pevné odhodlání, že tato základní myšlenka, vyjádřena v odst. 1., kap. 4, se musí stát národním majetkem. Vždyť je to jako houska na krámě. Ale přece jen mi chybí, že to formulujeme bez toho odpovědného činitele, kterým je zahraniční ministr. Až se bude dělat vládní prohlášení, bude si to dělat zahraniční úřad. Musí to být souhlasné. Přáli bychom si, kdyby to někdo probral s prezidentem, který je takovým odborníkem v zahraničních otázkách. Na konci kapitoly o zahraniční politice v tom posl. odstavci se mluví na př. o Francii. Nevím, jestli to situaci správně vystihuje. S Francii jsme už dál. Je tu sjednána předběžná dohoda o budoucím spojení. Mělo by to být nějak vyjádřeno a rozlišeno.

Laušman: Myslíme, že bude spravedlivé, když se ve 4. řádce řekne o spojeneckých vztazích k Anglii.

¹⁰ Plk. V. Talský byl v čase před vypuknutím Slovenského národního povstání zástupcem velitele dvou východoslovenských divízi tisovske armády, spolupracoval s ilegálním vojenským ústředím a byl pravděpodobně určen za velitele divízi, jimž bylo v povstaleckých plánech vymezeno významné poslání. Po vypuknutí povstání Talský nesplnil úkoly, určené povstaleckým vojenským ústředím v B. Bystrici a 31. srpna 1944 odletěl z Prešova spolu s celou leteckou skupinou k Sovětské armádě, aby dojednal součinnost se sovětskými jednotkami.

Na základě rozkazu velitele 1. ukrajinského frontu maršála Koněva byl Talský vysazen v polovině září 1944 na východním Slovensku s úkolem shromáždit pod svým velením rozutečené jednotky 1. a 2. divize a vést s nimi boj proti Němcům partyzánskými metodami. („Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války“, str. 243.) Talský dostal k dispozici velký partyzánský oddíl, který byl později začleněn do partyzánského svazku „Čapajev“, avšak nevyužil možností pro splnění úkolu (tamtéž).

Na počátku února 1945 bylo Talskému dočasně svěřeno velení 3. čs. brigády 1. čs. armádního sboru v SSSR, která se tehdy účastnila bojové operace v prostoru Lipt. Mikuláše. 14. února 1945 se obrátila Slovenská národní rada na velení čs. sboru se žádostí, aby byl Talský zbaven velení, dokud nebude prošetřena jeho vina na nesplněném úkolu dvou východoslovenských divízi. Velitel sboru gen. Svoboda žádosti vyhověl a dal Talského k dispozici SNR. („Za svobodu Československa“, III. díl, str. 342.) Rozsudkem Národního soudu v Bratislavě byl V. Talský odsouzen 10. 12. 1947 k 15 rokům ztráty svobody. (Pravda, Bratislava, 12. 12. 1947.)

¹¹ Prověřování důstojníků přijímaných do armády věnovalo velkou pozornost velení čs. armádního sboru v SSSR (srv. dokument č. 150). I Slovenská národní rada jednala o této otázce již na začátku února (srv. dokument č. 157) a 6. března 1945 přijala nařízení předsednictva SNR č. 8/1945 Sb. n. SNR o přijímání důstojníků, rotmistů a poddůstojníků do čs. branné moci.

Kopecký: upozorňuje, že nemáme spojenecké smlouvy s Anglií a pokud jde o Francii, aby bylo řečeno „zvlášť úzké přátelství“.

Laušman: žádá, aby posl. odstavec kapitoly byl posunut nahoru o 3 odstavce blíže.

Majer: podporuje návrh a žádá doplněk poslední věty na str. 10 tak, aby bylo řečeno, že ČSR chce přispět k zajištění světového míru, jak o to usilují 3 velmoci.

Kopecký: Naše orientace na Východ bude jednoznačná. I Masaryk si je vědom toho, že musí být úplný obrat, že musíme zanechat všech her s mostem, k vyvažování spojenečství na Východ a na Západ, a zajistit jednoznačnou orientaci na Východ. Je to na 20 let, a proto říkáme pro veškeru budoucnost. Je si třeba představit změny v Evropě. Vedle nás je Polsko, podle Churchilla sahající k Odře, pak nová Jihoslavie, Maďarsko a Rumunsko v úplně jiném postavení než dříve. Tuto orientaci, která znamená více méně rozloučení se s orientací na M. dohodu, je třeba celou jako celek dáti do poměru k Západu. My jsme dosud váhali a váháme ještě s rozšířením dvoustranného paktu na třístranný. Dostatečně jsme nedemonstrovali přátelství k nové Jihoslavii. Hlásili jsme vždy věrnost za věrnost, ale doposud jsme nikoho nepřivítali a nikam nezajeli. Budeme muset zajet do Bělehradu, do Varšavy, do Sofie a tu celou kombinaci pak postavit do poměru k Západu a zvlášť k Francii. Francie bude na Rýně. Můžeme demonstrovat nový poměr k ní, aniž by tím byla porušena naše východní orientace. Musíme dostat rázem novou tvář. A nová vláda to musí výrazně vyjádřit. Měli jsme spojeneckou smlouvu se SSSR, ale nebylo patrné, že koordinujeme svůj postup. Neřekli jsme, že stojíme v jedné řadě věrně se SSSR, s Polskem, Jugoslavií a Bulharskem.

David: poznamenává, že gen. Velebit byl přijat prezidentem, že s ním mluvili členové vlády, že s ním bylo jednáno v Slovanském výboru a viděli, kde je naše místo. Nebyla-li dosud do Jugoslavie vyslána misse, nebyla to naše vina. Velebit sám řekl, že to možné není, zatím.

Gottwald: Jsou tam vojenské misse. Roli čl. vojenské misse hraje Stoj. Nepovažují ho za zástupce ČSR. Jedná se přece o oficiální jednoznačné gesto. Byly udržovány styky s vládami, v nichž byl Michajlovič. Naproti tomu vláda se chovala rezervovaně i tehdy, když Tito byl uznán Churchillem a Rooseveltem. Najednou bylo uznáno Švýcarsko a Italie a to obratem ruky, ale je známo, že mezi Švýcarskem a SSSR není diplomatických styků. To máme na mysli, když říkáme, že smlouva je, ale že svou zahraniční politiku máme koordinovat. Spěchali jsme často, aniž bychom se báli, že se bude mluvit o závislosti vlády a na druhé straně jsme se báli, aby se nemluvilo o závislosti k SSSR. Mluvil jsem o tom otevřeně s Masarykem a on to otevřeně uznal. Nakonec uznal, že tento přechod bude zlom, jak vy to sami naznačujete.¹²

Stránský: Myslím, že tato odbočka není neúčinná. Chybí mi tu ten odpovědný. Já na to nemohu odpovídat. Proto se vracím k tomu, aby ještě než to bude schváleno, byli jsme upozorněni, že tu není něco choulostivého. Zahraniční politika je taková alchymie, kde není vše jasné, aspoň ne mně. Souhlasím s tím, má být nová tvář. Myslím, že jste na omylu, když myslíte, že Západ tu novou tvář nevidí. Západ se už tak na nás dívá.

Gottwald: Jde o to, aby náš lid nás tak viděl.

Stránský: Mně by byl dnes směrodatným SSSR. Tam by mohlo býti někdy zdrženlivé stanovisko příjemnější než stanovisko zjevné. My jsme na př. nepřestali žádat v Londýně sovětskou účast ve World Crime Commission¹³ a viděli jsme, že to nebylo nadšeně přijímáno.

Gottwald: Do toho bahna nechtěli lézt.

¹² Rozbor obojetnosti zahraniční politiky čs. vlády v Londýně, kterou kritizoval Kl. Gottwald, provádí podrobně B. Laštovička v knize „V Londýně za války“, str. 505—510, a Zd. Fierlinger v knize „Ve službách ČSR“, II. díl, str. 380—381 a 508—533.

¹³ World Crime Commission — tzv. Komise Spojených národů pro vyšetřování válečných zločinů. Sovětský svaz v této komisi zastoupen nebyl. Příčinou byla neshoda mezi velmocemi o počtu sovětských zástupců. Sovětská vláda si proto vytvořila svou vlastní komisi, která začala ihned jednat. Již v prosinci 1943 připravila tzv. charkovský proces, který byl prvním procesem proti nacistickým zločincům v období druhé světové války. K oficiální spolupráci mezi západními velmocemi a Sovětským svazem na tomto úseku prakticky došlo až v Norimberku.

Stránský: Náš poměr k lublínské vládě se tu u vás jeví jako polovičitost. My jsme však byli přesvědčeni o tom, že SSSR by si byl ušetřil některé potíže, kdyby bylo této věci využito k rozřešení těšínské otázky.

David: upozorňuje, že těšínská otázka byla bolestná zvláště v armádě. Sám to byl, který tehdy běžel za Ripkou a žádal, aby lublínská vláda nebyla uznávána, dokud to nebude vyřešeno.

Dršina: Některé věci byly mimo náš vliv. Kladu k úvaze, zdali by nemělo být řečeno tam, kde se mluví o Anglii spíše něco do minulosti, abychom odlišili rozdíl mezi Anglií a USA a řekli, že oceňujeme pomoc Anglie, kterou nám poskytla za války.

Gottwald: S tím souhlasím. A pokračujeme: Ale aby nebylo nedorozumění, naše politika jednoznačná nebyla. Masaryk to uznal a dodal, jenom bych nechtěl, abyste na Západ dělali dlouhý nos. Řekl jsem, že to nechceme, chceme jenom to, aby bylo jasné, že my tentokrát sedíme na jedné židli. Na začátku existence republiky jsme seděli také na jedné, na západní, pak po příchodu Hitlera na dvou, na západní i na východní a když přišla krise, spadli jsme s obou židlí. O nějakém vasalství při jednoznačné orientaci nemůže být řeči. V zahraniční politice se každý stát orientuje tam či onam a zvláště když jde o poměr k velmoci, nemůže se mu to vykládat jako vasalství. Nemůže být řeči o nějakém podřízeném poměru, ale musí tu být koordinace. A zvláště když intence SSSR spadají v jedno s našimi intencemi. Podívejte se na Polsko. Vezměte interes SSSR a náš. Máme my zájem, aby ve Varšavě byla vláda diametrálně odlišná od Beckovy vlády? Máme. A totéž má SSSR. Máme my zájem na tom, abychom měli společnou hranici se SSSR? Ale po celou dobu jsme dělali politiku odlišnou. Nemluví o minulých věcech, ale o věcech z minulosti velmi nedávné, když byla utvářena Polská Národní Rada. Pořád jsme váhali, ačkoliv SSSR se bil pro její uznání jako lev. Nás všechny vede snaha, aby nám bylo zajištěno Těšínsko. Ale doslova, když bylo za 5 minut 12, jsme přišli s touto podmínkou. Poláky to dopálilo. Viděli, že u nástupců Becka jsme měli zástupce. Od nich to vláda spolkla, že Těšín chtějí, a s námi, od kterých vědí, že jsme prohlásili, že se vzdáváme tradic Becka, jednajím takto. Když jsme už dřív věděli, že tato vláda bude základem nové vlády v Polsku, proč jsme to zavčas neeskontovali? Pak by nám snad bývali byli dali konkrétní závazek.

A potom všem přišla druhá etapa. Nakonec se lublínská vláda uznala, ale zase napolovic. Současně se nechal zástupce u polské londýnské vlády na Západě. Museli jsme se dožít toho, že oni nás vykopli. Je to diplomacie při nejmenším pochybná. A teď pokud jde o Jugoslavii. Také se jedná o politické uznání. Sovětská vláda dává své stanovisko na jevo různými způsoby. U nás proto nebylo pochopení. Naše vláda neučinila prohlášení ani k vytvoření Šubašičovy vlády. Nevím, kdo určoval zahraniční politiku. Napříště musí být jasné, že ji musí dělat vláda. Masaryk mi řekl, že od vlády neměl nikdy žádných direktiv.

Fierlinger: K polské otázce: pokulhávali jsme za vývojem. Osobka nám vycházel vstříc. Měli jsme několik schůzí. Referoval jsem o tom do Londýna. V Londýně byl dojem, že nám chtějí něco vnucovat. Ale byl to omyl. Sovětská vláda byla v tomto ohledu opatrná. Pak nám upřímně radili. Lebeděv se mnou mluvil neoficiálně jako přítel a radil, abychom to udělali dokud nebude pozdě. Bylo jasné, že jsme to měli udělat po de Gaullovi. Dostal hranice na Rýně a zavázal se k přátelské politice k SSSR. Poláci mají dnes už silnou posíci a velkou armádu. My jsme seděli na kousku Podkarpatské Ukrajiny. Poláci měli pocit, že si nevážíme jejich intencí.

Stránský: Teď cítím přímo povinnost mluvit. Přeslechli jste, proč se čekalo. Jakmile byla lublínská vláda ustavena, naši oznámili Angličanům, že nebudeme vyčkávat. Jediné, o co šlo, byla těšínská věc. Mysleli jsme, že bude jednodušší, když se o to postarají Sověty, že pro ně je výhodnější, když se uklidí tento spor s cesty. Pak jsme viděli, že to byl špatný kalkul.

Gottwald: Starejme se o starosti svoje, ne o sovětské.

Uhlíř: Náš poměr k polské vládě londýnské byl jiného druhu než jak se domníváte. Roku

1940, když jsme nebyli ničím, oni nás uznali a tehdy bylo jasně řečeno, že sporné otázky mezi Polskem a ČSR budou řešeny až nakonec. Při tom nám bylo jasné, co je to za partnera. My jsme k nim od prvního začátku zachovávali zdrženlivost a nedůvěru. Když pak žádali, aby za základ byl vzat r. 1939, dostalo se vše na mrtvý bod. Sám jsem tehdy ve všech polsko-českých věcech resignoval.

Majer: Je třeba trochu rozlišit, jak se jevil postup vlády a jaké byly její intence. O intencích mohu potvrdit to, co říká Stránský. Byli jsme si vědomi toho, že postupovat rychleji by bylo více. Je třeba však uvážit, za jaké situace a v jakém prostředí se to vše vedlo. Byli jsme vláda v exilu, byly tady vlivy a okolnosti, které znemožnily správný odhad. Pokud jde o Jugoslavii, tu může jít jen o nedorozumění. Snažili jsme se o to, aby náš poměr byl vyjasněn a aby tam bylo naše oficiální zastoupení. Nám bylo předloženo, že zatím Jugoslavie připustí jen vojenskou misi. Snad se stala chyba, že v některém projevu se nová situace v Jugoslavii náležitě neocenila. Ale příznivá tendence tu byla. Mezi čsl. vládními kruhy a Poláky a rovněž mezi čsl. vládními kruhy a Puričovou vládou v Jugoslavii styky dávno skončily.

Dršina: poukazuje na obtíže v Londýně i u Labour Party.

Fierlinger: upozorňuje na některé stylistické vady. V odstavci 2. čl. 4. mělo by být řečeno, že vláda si přeje uskutečnit vzájemnou výměnu zástupců a nikoliv že uskuteční vzájemnou výměnu. Dále poukazuje, aby se ještě uvážila formule na str. 9 nahoře, kde se mluví o tom, že ČSR má stát těsně po boku SSSR.

Kopecký: připomíná, že býti těsně po boku SSSR je pro nás nutné s hlediska úpravy hranic. Jde o to, abychom v té chvíli, kdy se budou upravovat hranice a určovat reparace, byli těsně po boku SSSR.

Fierlinger: jako interní směrnice je to výborné. Navenek s hlediska diplomatického stylu to pokulhává.

Stránský doporučuje, aby bylo řečeno, že trváme na hranicích republiky.

Gottwald: To oslabuje, dejte si říci.

Majer: podporuje Gottwaldův názor.

Fierlinger dodává, že hranice předmnichovské jsou zajištěny, ale že žádáme málo. Těšínsko bude naše. Některé výroky se strany Poláků byly učiněny z rozpaků. Lublínská vláda se octla ve víru mezinárodní diskuse. My jsme se nesnažili, abychom ji podepřeli. Neměli jsme z toho dělat takové důsledky.

Kolem předmnichovských hranic bylo příliš mluveno. Od okamžiku, kdy nás SSSR uznal, bylo všechno vyhráno. Sovětské stanovisko jste viděli v případě Maďarska. Je ale těžké mluvit o předmnichovských hranicích, když jsme se smířili se ztrátou Zakarpatské Ukrajiny. Těšínsko uznávají, půjde tam naše brigáda.

Stránský: Z námitek proti mému návrhu je nejzávažnější souvislost s otázkou Karpatské Ukrajiny. Dávám na uvážení tento postup: Celkem máme tuto kapitolu prodebatovánu. Myslíím, že by se mělo za tuto kapitolu o zahraniční politice jako příští kapitolu dát tu sedmou a pak uvidíme, zda v souvislosti s touto kapitolou by nebylo možno nějak vyhovět tomuto požadavku.

Gottwald: K otázce předmnichovských hranic: otázka Zakarpatska do toho nespadá. SSSR nečiní ani tu naše hranice sporné. V tom smyslu se otázka Podkarpatska nedotýká našich předmnichovských hranic. Ale soudíme, že zdůrazňovat je dnes, seslabuje naši politiku. To považujeme za etapu překonanou a teď už směřujeme dál. Vždyť kdo nám je činí sporným? Že by chtěl někdo vážně počítat s jinými hranicemi jako základnou pro další úpravu, o tom pochybují. Nedělejme to. Tím více zdůrazněme, co chceme dál. Velmi doporučuji, aby bylo řečeno, že ve chvíli rozdrčení Německa, ve chvíli ukládání reparací a stanovení nových hranic, budeme těsně po boku SSSR. Doporučuji, abychom tuto nuanci vyjádřili. Oč tady jde? V souvislosti s Německem budou ještě všelijaké diskuse. Pro nás je nejpříjemnější to řešení, které má na mysli SSSR. Řešení německé otázky, německého režimu, Rakouska a pod. podle sovětských představ je pro nás výhodné. SSSR bude stát s námi v otázce našich hranic. Ne-

jsme pro to, abychom žádali Drážďany, ale budeme požadovat zaokrouhlení v náš prospěch.¹⁴ SSSR nás v tom bude podporovat a také v tom, co se má stát s naší menšinou, aby naše hranice byly zabezpečeny. V řešení německé otázky SSSR bude podporovat řešení věci nám výhodné. A proto my v celém komplexu těchto otázek budeme stát po boku SSSR, protože jen tak si přihřejem svou polívčičku. A to už je dál než předmnichovské hranice a tady už je linie pro budoucnost tohoto řešení. Tak je to myšleno a tak myslím, abychom to přijali.

A nyní o Těšínsku. Půjde nejen o Těšínsko, ale i o Kladsko a Ratibořsko. Do toho bude už více mluvit SSSR. O Těšínsku budeme mluvit zase více s Poláky. Mluvil jsem s nimi už o tom. Oni říkají: pochopte naši situaci a usnadněte nám to. Máme těžkosti. Lvov a Vilno, to je bolestná otázka, slibují nám části východ. Pruska, Slezsko, ale zatím to ještě není. To bylo před velkou ofensivou. A kdybychom Vám to teď stroze slíbili, řeknou nám, už zas rozhazují a ti prostí polští nacionalisté řeknou: vrabce nám berou a ukazují nám holuba na střeše. Až holuba budeme mít, nebude otázkou, co všechno udělat. Dejte nám čas. Rudá armáda bude tam i tam. Záleží na tom, za co bude to které území považovat a jakou administrativu tam dopustí. My jsme vyslovili přání, aby bylo setrváno u dosavadního postupu Rudé armády, u nejautoritativnějších míst a aby na Těšínsko byla připuštěna naše administrativa a vojsko. Je-li tu již takový příslib gen. Petrova, tak o ní jistě má nějakou direktivu. Myslím, abychom tuto otázku nestavěli nadále, za tichého předpokladu, že se pak dohodneme v náš prospěch. Deklarativními požadavky se to může jen ztížit. Uděláme vše pro to, aby Těšínsko bylo naše. Doufám, že obtíží nebude a že SSSR bude podporovat naše stanovisko.

Tím byla diskuse o kapitole IV. skončena a její znění schváleno s přijatými změnami a vložkami.

Kapitola V.

Stránský: Touto kapitolou se dostáváme k problému, který bude těžší, než všechny dosavadní. Tu zásadu, jak je vyjádřena ve větách prvních, přijímáme všichni. Ale jde o to, jak provést zásadu, že lid je zdrojem státní moci. Po dlouhých a těžkých jednáních v Londýně byl dohodnut dekret o národních výborech. My jsme jej přijali tak, jak to přišlo z Moskvy. To co je v kapitole 5., neodpovídá našemu ujednání v některých věcech. Přáli bychom si, aby vládní program se držel pokud možno nejvíce obsahu dekretu o nár. výborech. Nechávali tento dekret mezeru, tak to nyní doplníme. Ale zde v té kapitole není na př. ani slovo o tom, že vláda bude nadřizena nár. výborům a pak je tu věc úplně nová, kde se mluví — „lidem odvolatelné národní výbory“.

Gottwald: Absolutně ne nová. A pokud jde o to, že vláda má být nadřizena nár. výborům, to je samozřejmé.

Stránský: Zásada odvolatelnosti je nová v našem pojetí zastupitelském. Mám pochybnosti o tom, že by to byla věc dobrá. Náš ústavní princip je jiný. Kdyby zde stálo „lidem v řádných volbách odvolatelné“, tak ano. Princip naší ústavy není protilidový. My jsme trpěli v republice tím, že náš mandát nesměl být imperativní. My jsme vlastně svobodné poslance neměli. My jsme měli poslance pod bičem klubů a partajních sekretariátů. Ale nesměli dát v hlasování najevo, co si myslí, i když byli přesvědčeni, že mají pravdu. Vážnější námitku mám v odstavci 2., kde se praví, že osvobozený lid vyšle své nejlepší představitele, nehledě na politickou příslušnost. To je opak principu, na kterém jsme si řekli, že zbudujeme svou zastupitelskou soustavu. My jsme si řekli, že ji zbudujeme na principu politického přesvědčení. Měli jsme pět složek do nedávna, nyní máme čtyři a o té páté tedy nemluvíme. Účast na partyzánském boji je znamenitým ukazovatelem dobrého charakteru kandidáta. Všechny složky budou tomu přihlížet. Ale místo národních výborů bychom dělali partyzánské výbory. Partyzánsství byla jakási elita. Aktivita v národním boji byla malá. Až žasli bychom jak malá by to byla

¹⁴ Po osvobození Československa však nebyly provedeny žádné hraniční úpravy vůči Německu. Československá vláda je ani nepožadovala, neboť otázku zabezpečení československých hranic vůči Německu pokládala za vyřešenou rozhodnutím velmocenské konference v Postupimí v srpnu 1945 o odsunu německé menšiny z Československa.

báze pro politickou strukturu. To není vhodný základ. Účast na partyzánství je ukazatel charakteru, ale nemusí to být ukazatel dobrého administrativního pracovníka. Trvám jen na dohodě, že naše soustava bude založena na ideové diferenciaci a soutěži.

Gottwald: Rozumím-li Vám dobře, vy jste proti tomu, aby v národních výborech byl někdo, kdo není v těch čtyřech partajích. Je to tak?

Stránský: Aby tam nebyl nikdo, koho nevolí dostatečný počet voličů.

Gottwald: Aby ve vládě nebyli tak zv. neutrálové?

Stránský: Přejeme si zjednodušení politického stranictví. Ve formulaci druhého odstavce nemáme námítky principiální. My jsme ještě pro další zjednodušení politického života. Ale to nám ještě prosím řekněte, jak si představujete zajistit zachování občanských svobod? S tím souvisí náš další návrh, aby byl přestylisován odstavec třetí na straně 11 asi nějak takto: „Vláda se zavazuje, že budou zachované občanské svobody v duchu i literě platné československé ústavy, jako je svoboda shromažďovací, spolčovací, tisková, svědomí, konfesní, svoboda domovní a ochrana listovního tajemství.“ To je náš poslední podnět.

Gottwald: To tam dáme. Za zachování občanských svobod, to jsme dycinky.

Stránský: Já bych ještě doporučoval, abychom přidali stručný pasus o reformování parlamentního života. Aby přestalo to intervenční a špinavé zasahování do exekutivy.

Nosek: První věc, kterou žádá p. ministr, je, aby se přihlíželo k dekretu o národních výborech. Ten dekret je jen rámcový a neobsahuje to, co říká p. ministr. Nemohli jsme tento problém řešit. Pokud jde o odvolatelnost, je samo sebou, že nic takového tam není. Nedalo se to tam proto, že se počítalo se situací, jak se doma vyvíjí. Řekli jsme si, že se volby budou provádět podle poměrů — hlasováním na schůzích, po ulicích, obcích a kde to bude možné, i lístky. Nemůžeme přijmout zásadu, že v národním výboru nemá být žádný, kdo není v jedné z těch čtyř partají. Nemám žádných starostí, že se tam dostanou zrádci. Tam budou lidé tvrdí, a národní výbory se budou starat sami o to, aby se tam nedostali fašisti, nacisti a podobně. Ale nepoctivci se tam dostanou, a o to jde, jak to udělat, abychom se jich zbavili, proto mají být odvolávání. Musí být pružnost, aby nepoctiví lidé mohli být odstraněni. Jak to uděláme s volebním řádem? To je otázka dalšího jednání, ale pro tu dobu je nemožné, abychom to nějak škatulkovali. Dříve to bylo tak, že období mezi volbami nemohl být nikdo ze svého místa odstraněn. Pokud jde o občanské svobody, ty tam můžeme formulovat, protože my jsme vždy byli pro občanské svobody.

Pokud jde o očistu, návrh k tomu směřuje. Vždyť budou nové politické strany a bude zjednodušení politického života. Vláda zakáže strany, které republiku zradily. Pokud jde o zjednodušení, program naznačuje, že zjednodušení bude. To tam vše ještě není řečeno, protože vláda to provede až v klidnějších dobách. Očista parlamentní nastane, to zde ještě neřešíme.

Dršina: Připomíná, že v dekretu o národních výborech v článku 1. je řečeno: Buďtež na základě voleb ustaveny národní výbory. Dekret má šest paragrafů a je rámcový. Je tam tedy vyslovena zásada voleb, ale ne odvolatelnosti. Jsou tam jen určité principy. Nejsou tam žádné detailní administrativní předpisy o tom, jak volby prakticky provést. Je tam řečeno, že složení, způsob vzniku a působnost Národního shromáždění stanoví zvláštní ústavní dekret. Ale nikde není řečeno, že by měla být uplatněna taková zásada odvolatelnosti.

Gottwald: A vylučuje to dekret?

Dršina: Myslím, že ano.

Gottwald: Ukažte mi ten odstavec! A u nás se neodvolávali lidé z parlamentu?

Dršina: Nemáme to v ústavě a v celém parlamentním řádu.

Gottwald: A co u nás? Neodvolávaly partaje poslance?

Dršina: V replice znovu zdůrazňuje, že odvolatelnost je věc nová.

Majer: Žádá, aby v § 5., druhý odstavec, bylo řečeno: v souladu s dekretem presidenta republiky. Je třeba, aby to bylo konformní s dekretem, ty věci, co jsou tady v tom odstavci. Na námítku, že národní výbory nepodléhají vládě, poukazuje, že je tam řečeno: orgány státní a veřejné správy.

Pokud jde o politickou příslušnost. V podzemí jsou lidé, kteří dříve nebyli v žádné politické straně, ba domnívám se, že jsou celé skupiny takových lidí. Ti budou považovat za své občanské právo, aby se zúčastnili politického života ať v nár. výborech, ať jinde. Takových lidí bylo přece více. A proto myslím, že řekne-li se „nehledě na politickou příslušnost“, umožňuje se tím lidem bez politické známky, aby se do toho zařadili.

K úvaze dávám jednu věc, ale není to náš konkrétní návrh: Říká se v programu, že volební právo začíná 18. rokem. Jsou to tři ročníky, které vyrostly v celém tom nepřátelském ovzduší. Mohli bychom mluvit s některými chlapci devatenácti a dvacetiletými, kteří přišli do Anglie. Hlásili se do československé armády. Ale poznali jste u nich, z jakého prostředí přišli, z Kura-toria, z koncentračních táborů a podobně. Bude to trvat nějakou dobu, než budou vyléčeni z těchto určitých znaků, které jim vtisklo vyrůstání v nacistickém ovzduší.

Slánský: My máme jiné zkušenosti s mladými ze Slovenska!

Pacák: Myšlenka nové volby a odvolatelnosti je nová a může být uvítána. Je to záruka, že ta kontrola bude prováděna lidem. Má charakter určité výjimečnosti. Je tu závazek, že vláda svou politiku bude uskutečňovat cestou nár. výborů. Pokud jde o snížení věku: už v 1918 se poukazovalo na to, aby hranice byla snížena. To bývá zjev obecný po válce. Měla by tedy být snížena i nyní. Když mladí mohou být povolováni do zbraně, proč nemají dostat hlasovací lístek.

Kopecký: Stanovisko k této kapitole je pro nás všechny zkouškou chápání té lidové demokracie, jak vyšla z této války. Je třeba vmyslet se do situace, jaká je doma. Odmyslete se od tohoto konvetiklu. Myslete na velké masové hnutí lidu, který je zaktivisován v nár. boji na řadu let. To třeba především mít na mysli. A za druhé, je třeba oprostít se od praxe dvaceti let koalice, od strachu z lidu. A za třetí, od různých právnických formulí, jimž učili lidé jako Vavřínek, Dominik a jiní, kteří končili velmi špatně. Jděme na to z hlediska upřímně demokratického, s chápáním demokracie v lidovém pojetí. Drtina říká, že princip odvolatelnosti je něco nového. Ale princip odvolatelnosti je starý 3000 let. Na příklad ostrakismus v Řecku... Jestliže nad některými poslanci není Damoklův meč odvolatelnosti, pak po dobu šesti let nezastupují, ale rozšlapávají vůli lidu. Tento princip není nový, ale záleží, jak se praktikuje. I vy jste měli odvolatelnost, ale uplatňovali jste ji tak, že to lidi pobouřilo. První případ byl roku 1923, kdy Jiří Stříbrný měl možnost vyhodit Vrbenského. Tak se ovšem odvolatelnost praktikovat nesmí. Ta formule je zkouškou být i revolučního praktikování demokracie. Prosím na tomhle netrvejte. Ovšem praktikovat odvolatelnost, to se musí domyslet.

Pokud jde o politickou příslušnost, je zase zkouškou pro nás, zda to dovedeme chápat. Je tu především zkušenost ze Slovenska. Tam jsou dvě strany, které v Nár. radě mají stejné zastoupení, a i nár. výbory se tvořily v poměru 50:50. To je mechanické. To my si tak nepředstavujeme, aby si partaje rozdělily mandáty. Proč by musil člověk, který chce sloužit lidu, vstupovat do partaje? Chceme se orientovat na čestné lidi. Myslí-li si někdo, že musí vstoupit do komunistické strany, aby byl sekčním šéfem, my ho nevezmeme. My chceme vyloučit možnost lámání charakteru. Jsou lidé, jejichž osobnost se nevměstná do rámce partají. A chceme, aby i oni byli účastní na politickém životě. A v jaké formě to půjde, to uvidíme při tvoření vlády. Možná, že ta či ona partaj dá na štít tu nebo onu osobnost. Nechceme, aby partaje měly všechno spachtováno, a aby to poctivé lidi zahánělo na nesprávnou kolej. Chceme, aby představitelé Nár. fronty byli vojáci, kulturní představitelé a jiní.

Stránský: Tady je prosím celá řada nedorozumění. Odvolatelnost: My jsme přece při jednání o nár. výborech si byli vždycky vědomi, že máme co dělat s dvojí fází. Princip nár. výborů jsme přijímali jako něco definitivního. Ale byli jsme si vědomi, že v první fázi, kterou jsme nazývali revoluční, budou ty první výbory vznikat podzemně, prostým odhodláním lidí, a že i jejich vznik bude velmi rozmanitý. V této době se může stát, že když se v takové tlačnici dostane do N. V. lump, tak že bez zvláštního řízení vylítne. Ale pak přijde druhá fáze, kdy musí do toho přijít řád a volby. V této druhé fázi vzniknou tedy národní výbory volené, a tady již začíná mít odvolatelnost jiný charakter. Myslel jsem na odvolatelnost jako instituci stálou,

už v právním řádu utkvělou. Můžeme tomu říkat také jinak. To je něco jiného, než když poslanec, který se dopustil zločinu a byl postaven před soud, je mandátu automaticky zbaven. Ale vždyť také mohou být případy, kdy jde o nejlepší postup a kdy poslanec jedná podle svého nejlepšího svědomí a může se rozhodnout pro ten či onen postup. Jsou přece věci, které nejsou líbivé, které však přesto jsou lidu prospěšné. Či to chcete, aby nějaký agitátor vzbouřil ulici a takto jednající zástupce lidu musil odstoupit?

To chcete, aby ten poslanec se musel o to zase rvát? Teď budete ve vládě a může někdo vystoupit demagogicky na komunisty, na příklad trockista. My jsme měli instituci, aby poslanec mohl být zbaven mandátu z důvodů nízkých a nečestných. Byla chyba, že se této instituce užívalo nesprávně. To je ten případ, kdy Stříbrný obvinil Vrbenského a ostatní, že postupovali proti straně. To jsou dvě různé věci a ty prosím nesměšujte.

Gottwald: Připomíná krizi komunistické strany v 28. roce a kdy proti straně komunistické šlo 16 poslanců z 28 a 17 senátorů z 18 a žádný je za to nezabavil mandátu.

Stránský: Toto je otázka čistě legislativní a my jsme dospěli k tomuto výsledku. Nevíme, lze-li to takto v definitivní soustavě zavést. Formulujte to tak, aby bylo jasné, že to souvisí s tou revolučností. My se jen nechceme prejudikovat. Tady to může být prospěšné, ale naše ústava zapovídá imperativní mandát, což znamená, že když je poslanec jednou zvolen, nemá voličstvo právo mu jeho postup nařídít. Druhá věc: Té formulaci o bezpartijních Majer rozumí jinak než já. Mě ani nenapadlo ty bezpartijní vylučovat. Jsem přesvědčen, že na ně málo myslíme.

Gottwald: My ne, my na ně myslíme.

Stránský: Jistě nechcete tvrdit, že ta bezpartijní masa nemá politické orientace. Ona má určitou vůli, určité naladění, antipatie a sympatie. My ale připouštíme, že založíme politický život na ideové diferenciaci. Nás zarazilo ne to, že se má připustit volitelnost bezpartijních, nýbrž ten odstup od sjednané zásady, že se zastupitelstva volí na zásadě diferenciaci skupin. Jde o to, jak to udělat, aby nebyla tříšť a nekandidoval kde kdo.

Gottwald: V novém volebním řádu budem na to pamatovat. Ale první volby už jdou, jak postupuje Rudá armáda.

Stránský: My chceme pak volby podle naší ústavy. Aby se nář. výbory obnovily řádnými volbami. Chceme formulaci toho takovou, aby to nevypadalo tak, že se má volit bez ohledu na politickou příslušnost.

Fierlinger: Ve věci připuštění bezpartijních jde právě o to, zda Národní fronta má praktikovat totalitarismus nebo ne. Zejména v Londýně se v té věci vytýkalo. Bylo tvrzeno, že nacistický totalitarismus je totéž co sovětský. Nikdy jsem si nepředstavoval, že máme eliminovat ty, kdo nejsou zastoupeni v politických stranách. Právě v tom, že se nehledí na politickou příslušnost, vidím garanci proti totalitarismu. V Londýně se očekávalo, že se zde narazí na určité totalitární proudy. Jak vidíte, není tomu tak. Nepřipustíme však, aby vstupovaly do nového života strany, které se definitivně zdiskreditovaly.

Majer: Aby lépe vyniklo, že to má tak být, proč formulujeme jen takto: My říkáme, že nedopustíme obnovení agrární strany v její staré formě. Ale agrárníci v okrese mohou být voleni, když jsou čestní.

Nosek: Je to tu vše popletené. Víme, že budou celkem tři doby. První je doba ilegality, další, kdy ještě není žádný volební řád a pak teprve doba, ve které je volební řád. Ale o tom dnes nejednáme. Vy tam chcete mít všechno, tím však bychom všechno úžasně zkomplikovali.

Laštovička: Odvolatelnost mezi námi není věc nová. O té jsme v Londýně jednali, bylo to konkrétně o velikonočních poradách Bloku a dospěli jsme k určitým konkrétním představám. Formulovali jsme to tak, že členové národních výborů mají být odvolatelní těmi, kdo je volili, to jest místní výbory voličstvem v místech, okresní výbory delegacemi místních výborů atd. Tyto představy se tehdy ustálily, dokonce jsme to zahrnuli do svého programu. Ostatně odvolatelnost není neznámá ani v tak staré demokracii jaká je na západě v Anglii. Když se na okrese shromáždí určitý počet podpisů, může být na žádost voličů poslanec vyměněn. My

chceme, aby lid viděl v představitelích státní moci svůj orgán a nikoliv výraz doznívajícího vrchnostenského poměru. Otázka odvolatelnosti je věcí dalekého dosahu pro vytvoření správného poměru mezi obyvatelstvem a státem. Jde tedy o to, bychom se shodli na principu, na kterém jsme se již dohodli v Londýně.

K otázce bezpartijních překvapuje, že se tu mluví o politické diferenciaci jako základu politické výstavby, o tom se mezi námi nikdy nemluvalo, je to v úplném protikladu k myšlence mobilisace mas, která je v návrhu. My jsme chtěli účastí v národních výborech probouzet maximální aktivitu mas, neboť jinak bychom se s těmi poměry, které doma nacismus zanechal, nevypořádali. Na př. na Slovensku, když se výbor vytvoří z určité skupiny mechanicky, zůstávají jiní lhotejní. Jde právě o to, aby to bylo možno opravit a výbory doplnit. Proto bychom neměli mluvit o zásadě politické diferenciaci, nýbrž žádat nejširší účast každého, nikoho nevykloučovat.

A pokud jde o ty osmnáctileté. Je pravda, že do Anglie přicházeli někteří, kteří skýtali neutešený obraz. Naproti tomu jsme měli zprávy, že i v Kuratoriu se mládež dobře držela a používala té organisace přímo ke krytí své protiněmecké činnosti. Proto je třeba, aby ti mladí lidé byli přitazeni co nejvíce, aby jim byl umožněn přístup do Národních výborů. Ostatně, až se zhroutl Německo, nastane ohromný psychologický zlom a než dojde k volbám uplyne několik měsíců, které postačí, aby se z mládeže setřel ten nános nacismu. Myslím, že bychom měli zůstat u návrhu, aby mládež měla volební právo od 18 let.

Hála: Některé věci, jak zde byly formulovány, by mohly uvést mnoho lidí ve zmatek. Když je místní národní výbor zvolen, pak okresní národní výbor má povinnost dozírat a zbavovat členství. Kdyby jiná skupina chtěla zbavit členství, pak by nastala anarchie. Vláda má povinnost, aby udržela pořádek. Vláda musí přísně dozírat na to, aby nár. výbory plnily svou povinnost. Zním případ, že v obci bylo navoleno 36 mladíků do místního výboru, kde dříve bylo 12 členů obecního zastupitelstva, jen aby nemusili na vojnu. Je třeba vyjádřit zásadu, aby lidem zvolené výbory dozíraly nad obcemi a učinila se náprava a také aby nebyla zvolena taková masa lidu jako na př. 74 členů okresního národního výboru. Je přirozené, že selský chlapec raději zůstane doma na gruntě a dává se volit.

Jsme proto, aby byli do spolupráce přibráni i ti, kdo nemají výraznou politickou příslušnost, ale je třeba dbát na to, aby se tam nedostali lidé, kteří inklinují jinam.

O mladých z Protektorátu: mnozí jsou političtí analfabeti. Jsou zprávy, že část mládeže Kuratoria využívá, ale není to všude stejné. Bylo by dobře zvýšit ten počáteční věk, ale prosím, budou-li pánové na tom stát, ať to tak zůstane.

Drtina: Debata ukazuje, že terminologie o odvolatelnosti volených zástupců je nová. Dávám za pravdu posl. Kopeckému, že byla odvolatelnost v různých stádiích a různých ústavách, ale myslím, že to je věc trochu jiná. Myslím, že je to dvojitá věc. Ale jako termínu se toho zde používá po prvé. Nám jde o to tedy, aby bylo jasno, že je to míněno na přechodnou dobu.

Gottwald: Dáme tam slovo až na další.

Drtina: Myslím, že je třeba celý odstavec přestylisovat. Mně bylo nové, co tu řekl Laštovička, že jste o té odvolatelnosti mluvili v Bloku. To já neznám. V dekretu je, že národní výbory jsou orgány státní správy. Já neříkám, že to tam nemá být, ale je to nové, je o tom třeba se dohovorit a nějak to přestylisovat.

Ještě jedna věc. V tom posledním odstavci se mluví o tom, aby bylo provedeno zrovnoprávnění žen. My jsme to měli v ústavě - rovnost pohlaví. Snad by bylo možno, abychom se dovolali ustanovení naší ústavy.

Gottwald: Bylo to tam ve slovech.

Drtina: Tady je to také ve slovech.

Gottwald: Ale žena má být i hospodářsky zrovnoprávněna. U nás na příklad se zakazovalo zaměstnání vdaných žen v případě dvojího zaměstnání.

Drtina: Měli jsme to formulováno v ústavě, já bych řekl dokonce dokonale, ale právě záleží na té praxi. A ta praxe u nás nebyla dobrá. Pokud jde o volební právo 18-letých, dávám

v úvahu, zda to máme řešit již nyní v tomto programu.

Uhlíř: Pravdu má Laštovička, že jsme o odvolatelnosti jednali v Londýně ve dvoudenních poradách a mluvili jsme i o možnosti výměny Národních výborů, kdyby neplnily povinnosti. Mluvili jsme o tam tak, že vláda má mít možnost do těchto věcí zasahovat. Hovořili jsme, že se nám může stát, že Národní výbor odmítne vykonávat určité funkce v zájmu veřejném. Tam jsme jako prostředek odvolání viděli, že vláda by měla možnost do těchto poměrů zasahovat, nebo aby vládou splnomocněný orgán měl možnost udělat pořádek. Po této stránce jsme o tom mluvili.

Stránský: Není prospěšné snižovat věk. Vzpomeňte rozdíl ve výsledku, kterého dosáhlo Národní sjednocení ve volbách do sněmovny a do senátu, které se konaly o týden později. Rozdíl způsobilo těch několik ročníků mladých. Gottwald: Oponuje a poukazuje, že hlavní roli hrálo to, že sjednocení prohrálo volby do sněmovny.

Stránský: Mně jde také o to, jak to bude doma psychologicky působit. Představte si, že my z Košic si to nalinýrujem a jich se neptáme, jaká bude jejich vnitřní reakce. My nejsme ten lid. Doporučuji, abychom se vyhýbali řešit takové otázky, kde to ještě nemusí být.

Kopecký: K odvolatelnosti: První období je ilegální, třetí až bude ústava a mezi tím bude druhé, kdy chceme, aby se Národní výbory ustavily volbami. Řekněme tedy „Až do vydání volebního řádu lidem odvolatelní“, nebo „až do řádných voleb“.

Gottwald: Řekněme „Až na další odvolatelní“ a nevažme si ruce.

Stránský: Myslí, že to může stačit, že je tím řečena provisornost.

Gottwald: Se znovu vrací k problému odvolatelnosti: Máme na mysli, že to má být provisorní jako vůbec všechno. Nesmíte se bát lidu. Máte strach, že vám lidé poštvají demagogem zvrátí volbu. To je podceňování inteligence širokých lidových vrstev. Nebývá to tak, že by tyto vrstvy mohl někdo nachytat demagogií. Spíše to šlo tehdy, když 6 roků nemohli vyměnit zástupce. Lidé si dobře, zpravidla správně, uváží věci.

Odvolatelnosti potřebujeme teď jako soli. Bez toho praktického kroku neuděláme. Nezapomínejte na lidi širokých loktů. Očistit veřejný život lze jen takovými skutečně demokratickými opatřeními. Právě proto, že s tím počítáme, to tam dáváme.

Při tom ustavování národních výborů se tam mohou dostat lidé těch širokých loktů a také ti, kteří tam nepatří. Pak je to otázka politické zralosti toho nebo onoho Národního výboru. Přirozeně, že musíme zasáhnout, kdyby národní výbor chtěl vládnout policajtskými metodami. Ten musí pryč. Takového výboru škoda není. Proto to tam budeme mít.

Stránský: Bojím se, že vneseme neklid do Prozatímního národního shromáždění.

Gottwald: Já se voličů nebojím a co budu zastávat, si zodpovím. Kdo dělá opatření, která jsou nutná, nemusí být neklidný.

Tím je diskuse o odvolatelnosti skončena. Byl vyjádřen obecný souhlas, aby bylo řečeno „až na další odvolatelný“.

Stránský: Nejvážnější je odstavec o politických a nepolitických představitelích. To co Laštovička řekl, to mně jen potvrdilo, že mé podezření není bezpodstatné. Já mám obavu, ne že se dá zastoupení bezpartijním, ale že se nedá zastoupení některým politickým stranám. Snad by bylo lépe říci „osvobozený lid do národních výborů si vyšle buďsi jako představitele politických stran, buďsi bez ohledu na politickou příslušnost své nejlepší představitele, a to zejména ty, kteří se osvědčili v boji a kteří jsou způsobilí k veřejné správě.“ Chci jen, aby se neresultovalo, že legitimací pro národní výbory není jen účast na aktivním boji.

Gottwald: Máte-li obavy, tak to můžeme spravit. Chtěli jsme zdůraznit, že všechny strany budou připuštěny, i bezpartijní. Strany se nedělí podle ideových rozdílů, nýbrž podle sociálních, třídních a stavovských. Do té doby, dokud máme společnost rozdělenou na třídy a demokracii, bude se tak grupovat a automaticky dělit na skupiny a strany, podle toho, jak se to v té které zemi historicky vyvinulo. Jakési idee musí být, i agrárníci je měli. My jako marxisté s tím počítáme. U nás nebyla nikdy myšlenka, že by teď u nás byla možná jedna strana. To máte zbytečné obavy. Chceme ale, aby tyto strany stály na půdě demokracie, aby šly před

lid s otevřeným hledím, aby šly před lid s tím, co chtějí a ne s tím, co předstírají. Když zastupuješ velkostatkáře, řekni to. Tím se právě voliči a priori klamali. To my nechceme, to budeme potírat. Nechceme a nesmíme celou tu svoloč připustit k řízení státu. Nechceme, aby kompromitovaní lidé mohli lézt k nám, k vám, ale počítáme na svornost nás všech, že tyto zjevy nepřipustíme. Ale mimo těch zločinců, které chceme vylučovat, budou široké masy lidí, které se ničím neprovinily, jsou čestné a nejsou partijní. Ty chceme připustit na funkce nejen volené, ale i placené. Nechceme dělat politiku s ohledem na volby. Taková strana nikdy nebude spolehlivým partnerem. Jsme proti tomu, aby na placené funkce se dostali jen lidé s partajní legitimací. Nerozparcelovat si to mezi partajemi.

Stránský: To vše, co říkáte, podepíšu.

Gottwald: Tak to můžeme přeforulovat. A za třetí o těch 18 letech. Je jisté, že fašisti dělali co mohli, aby mládež zkazili. Jsem hluboce přesvědčen, že se to podařilo jen u malé části. Buďte opatrní na přeběhlíky. Měli jsme tu takových Čechů také dost, a vždy se ukázalo, že to je nacionálně pochybený element. Nemůžete ho brát za representanta českého národa. A konečně zkušenosti na Slovensku. Teror nebyl tak silný, ale za to byla jiná lákadla a ukázali se tam dobře právě ti mladí. V Čechách roste teď také partyzánské hnutí. A mládež jde s hnutím. Po stránce zkaženosti mládeže jsem optimista veliký. Odpadá-li tato obava, odpadají všechny argumenty a dále, mládež půjde do armády. Má mít také volební právo. Je to volební právo do těch orgánů provisorních.

Stránský: Nemusí se to říkat, ale může se to dělat.

Gottwald: A to ne. Příští Národní shromáždění nijak nezavazujeme. Ale když to vláda řekne, získá na autoritě. My nemáme nic zatajovat.

Kopecký: Ve všech osvobozených zemích, všude to mají.

Laušman: Po 4 měsíce jsem byl svědkem, jak se tvořily Národní výbory první etapy a byl jsem překvapen. Před 3 roky jsem si nedovedl představit, že ta myšlenka se dovede uchytili a uchytila se. Zásobování se dalo jen přes tajné Národní výbory. Byl to výkvět toho lidu. Byli tam všude také mladí. Druhá etapa; neviděli jsme ji tak dlouho jak pan rada Hála. Některé příklady jsou špatné, ale mohou být ještě horší. Na druhé straně se může říci, že se to dělá dobře. A tu jsme si řekli, že ta odvolatelnost musí být. Když se na př. lidé vrátili, musilo v některých místech dojít ke změně. U nás to bude asi lépe klapat, protože český lid je vyspělejší.

Laušman dále připomíná, že v Londýně jsme jednali o Národních výborech 2 dny, o podřízenosti, hierarchii, odvolatelnosti i věku. S tím věkem jsme tehdy neměli námitek. Žádáme od mladých plnění občanské povinnosti, dejme jim také občanská práva.

Po další výměně názorů o otázce bezpartijních Kopecký navrhuje formulaci „a to i takové, kteří nejsou příslušníky politické strany!“ Dále bylo schváleno, aby v posledním odstavci bylo řečeno „ústavní svobody“ a aby byly vyjmenovány.¹⁵

AÚD KSC Praha. Fond 68, inv. j. 8. Orig.

[132]

1945, 24. březen. Moskva. — Zápis z jednání zástupců tří socialistických stran a zástupce strany lidové o VI. až XVI. kapitole návrhu nového vládního programu a o návrhu na strukturu nové československé vlády.¹

Kapitola VI.

Fierlinger: navrhuje některé stylistické změny:

1. V prvním odstavci navrhuje, aby se řeklo místo nacionálně svébytného národa jen „svébytného národa“.

¹⁵ O průběhu prvních dvou dnů moskevských jednání došla do Londýna dr. H. Ripkovi 25. 3. 1945 depeše od Msgra Hály, který Ripku mimo jiné informuje o snahách Beneše, aby výsledky moskevských porad nebyly považovány za definitivní řešení uspořádání poměrů v osvobozené republice: „...President trvá pevně na tom, že o definitivním řešení nelze jednat a rozhodovati, dokud nebudou osvobozeny české země...“ (AÚD KSC, Praha, f. 38, inv. j. 70, čís. 70.)

¹ Tuto schůzi řídil J. David.